

Чернігівська духовна семінарія у спогадах Й.Самчевського

Незважаючи на те, що Чернігівська духовна семінарія являла собою потужний навчальний заклад на теренах Північного Лівобережжя наприкінці XVIII – на початку XX ст., на сьогоднішній день залишилося ще багато невідомих сторінок її історії. Важливим джерелом з історії Чернігівської духовної семінарії є спогади її вихованців та викладачів. Хоча спогадам властиве суб'єктивне забарвлення, вони дозволяють відтворити приховані від стороннього ока сторінки історії семінарії. Особливо цінними є спогади Ф.Кістяківського, І.Кулжинського та Й.Самчевського, які відносяться до першої половини XIX ст. У спогадах Й.Самчевського, який викладав у Чернігівській духовній семінарії протягом 1823–1836 рр., значну увагу приділено організації навчально-виховного процесу, постатям очільників закладу й викладачів [5, с. 9].

Йосиф Акімович Самчевський народився у 1799 р. в с. Ліскогонах Новгород-Сіверського повіту в сім'ї священника. Після закінчення Санкт-Петербурзької духовної семінарії навчався в Санкт-Петербурзькій духовній академії, яку закінчив у 1823 р. зі ступенем магістра. Комісією духовних училищ його було призначено викладачем Чернігівської духовної семінарії. Після тринадцятирічної праці в семінарії він перевівся до Новгород-Сіверської гімназії, який присвятив двадцять п'ять років своєї педагогічної роботи.

На сторінках свого життєпису Й.Самчевський зазначає, що з Черніговом у нього пов'язані найкращі спогади. «Когда мы подъезжали к городу, он издали показался нам порядочным городом... Местность, на которой расположена семинарская усадьба, очень обширна»[2, с. 22].

Коли Й.Самчевський прибув на службу до Чернігівської духовної семінарії її очолював єпархіальний архієрей Лаврентій. Його обов'язками були:

слідкувати за семінарським благоустроєм, виконанням положень Статуту, атестування викладачів. Безпосереднє управління семінарією здійснювалось Правлінням, членом якого згодом став і Й.Самчевський [2, с. 30].

Комісія духовних училищ розробляла програми та статuti, в разі потреби перевіряла конспекти викладачів та учнів, призначала та звільняла викладачів семінарій. Комісія духовних училищ безпосередньо керувала академіями, академії – семінаріями, семінарії – повітовими духовними училищами, повітові училища – церковно-приходськими школами. Керівництво семінарії мало відправляти найкращих учнів до академії для навчання з метою підготовки викладачів, а також надсилати до неї звіти [4, с. 12].

На той час у Чернігівській духовній семінарії вивчали богослів'я, риторику, логіку, філософію, математику, церковну і всесвітню історію, географію, мови: грецьку, німецьку і французьку. Й.Самчевський викладав в Чернігівській духовній семінарії історію і в разі відсутності ректора – богослів'я.

«Употреблявшееся тогда в семинариях руководство Всеобщей истории Шрекка было скудно по содержанию и сухо по изложению. Преподавателю надлежало дополнять это руководство, по разным его отделам, устными рассказами в классе, где ученики для памяти своей должны были записывать преподаваемое на бумаге, при чем у них могли быть недописки, пропуски и ошибки» [3, с. 276]. Саме тому Й.Самчевський виробив власну методику викладання. По основним розділам історії він скорочував свої академічні лекції, записував їх на окремих аркушах та давав вихованцям для переписування. «Ученикам нравились мои записки более, нежели руководство Шрекка, и по ним они легче заучивали преподанные мною уроки» [3, с. 276]. Крім того ним також була вироблена і власна методика оцінювання знань. Кожний вихованець мав окремий аркуш паперу, на якому Й.Самчевський кожного заняття робив помітки на які запитання і як відповідав семінарист. Перед іспитами, користуючись цими записами, викладач разом з вихованцями складав розрядні списки. Ці нововведення Й.Самчевського не залишились поза увагою. Ректор

Київської духовної академії Смарагд, проводячи ревізію Чернігівської духовної семінарії, відзначив роботу Й.Самчевського поданням до Комісії духовних училищ на виплату грошової винагороди останньому [3, с. 277].

Мешканці Чернігова ставилися до семінарії дуже прихильно. Рівень підготовки в семінарії був дуже високий про що свідчить той факт, що в семінарії навчалися не лише діти священнослужителів, а й світських осіб. «В черниговской семинарии успехи учеников, говоря вообще, были хороши, и поведение их было похвально; послушание их начальству было безусловное; преподавателей своих они уважали, особенно магистров академии» [2, с.24].

Викладачів та найкращих вихованців заможні мешканці міста запрошували для приватного домашнього навчання своїх дітей. Так, Й.Самчевський навчав дітей губернатора, генералів, дворян. Найвідомішим своїм вихованцем він називав Олександра Петровського, який потім навчався у Ніжинському ліцеї, а згодом, здобув ступінь доктора з історії і працював у Харківському університеті [3, с. 279].

Викладачі та вихованці семінарії приймали активну участь в житті міста. Жодний місцевий захід не проходив без участі семінарського хору, що свідчить про високий рівень музичної підготовки в Чернігівській духовній семінарії. До Новгород-Сіверської гімназії Й.Самчевський привіз велику кількість музичних нот саме з семінарії.

В Чернігівській духовній семінарії проводились публічні іспити після закінчення богословського класу під головуванням архієрея та в присутності найважливіших у місті світських та духовних осіб. «Акт начинался пением молитвы и после нее семинарский хор исполнял духовный оркестр на хорах залы, во время исполнения которого посетителям раздавались программы акта. На акте читались только избранные отделения из предметов учения. В конце акта лучший из учеников богословия читал на кафедре свое большое сочинение. Акт оканчивался пением молитвы» [2, с. 32].

Чернігівські єпархіальні архієреї на великі церковні свята влаштовували святкові обіди та запрошували на них всіх викладачів семінарії і духовного

училища, а також місцевих високопосадовців. Як згадує Й.Самчевський, під час одного з таких святкових обідів «архиерейский хор исполнял духовные концерты. Когда все гости разошлись, Владимир нас не отпустил а сказал: «погуляйте в моем саду, чтобы вместе попить чай». Он любезно беседовал с нами и отпустил уже поздно вечером» [2, с. 30].

Спогади Й.Самчевського дозволяють відтворити не тільки біографію відомого педагога, який працював на теренах Північного Лівобережжя, а й соціокультурне середовище, в якому тривала його діяльність, з'ясувати деякі призабуті сторінки історії нашого міста.

Список використаних джерел та літератури:

1. Воспоминания Иосифа Самчевского (1800 – 1886 гг.) // Киевская старина. 1893. № 10. С. 1-28.
2. Воспоминания Иосифа Самчевского (1800 – 1886 гг.) // Киевская старина. 1894. № 1. С. 21–51.
3. Воспоминания Иосифа Самчевского (1800 – 1886 гг.) // Киевская старина. 1894. № 2. С. 267–281.
4. Сушко А.В. Духовные семинарии в пореформенной России (1861 – 1884 гг.) СПб.: Издательство «Петроцентр», 2010. 256 с.
5. Ципляк Н.О. Чернігівська духовна семінарія у соціокультурному та громадському житті Північного Лівобережжя (кінець XVIII – початок XX ст.): автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук: спец. 07.00.01 «історія України». Чернігів, 2012. 19 с.